NEWSPAPER IN FICTION

Cristian Arhip, Odette Arhip
Assist. PhD. University of Medicine and Pharmacy „Gr. T. Popa"of Iaşi, Prof. PhD., Ecological University of Bucharest

Abstract. The newspaper accountsfor an important symbol of writing and creative power.In our opinion, it may convey the idea of an unconventional character offering a new shape to the story itself, becoming an essential element of the literary structure. It was provided with a sense of identity and quite a lot of traditional characters have been better reflected for the readers by memorable pages of gazettes. These artful qualities are present in literary Romanian masterworks and the newspapers are both real and fictional. This interaction is presented in Caragiale's, Rebreanu's and Marin Preda's chef d'oeuvres. The contribution highlights the fact that the pages daily read by the authors themselves or by the characters betray a particular consciousness on a fruity cultural background.

Keywords: newspapaper, character, fictional structure, author's lens.

Se consideră empiric că personajele sunt doar plăsmuiri și unele elemente care au o identitate ficțională ori una inspirată din realitate, dar cu o traiectorie a vieții modificată mai mult sau mai puțin. Treptat, din varii motive și în diverse contexte, s-a demonstrat și s-a înțeles că orice obiect, orice spațiu, orice paranteză temporală pot deveni personaje cu alte funcții „dincolo de toate resursele artistice pe care tradițiile le-au făcut disponibile" (Blanchot, 1980: 124). Volume tot mai recente oferă frumoase libertăți intelectuale. Un oraș poate fi citit și analizat ca un personaj literar – Andreea Răsuceanu, *Bucureștiul literar. Șase lecturi posibile ale orașului,* București, Editura Humanitas, 2016. O casă nu mai este privită de la un singur capăt al telescopului, adică numai ca o fereastră spre un caracter, ci și invers: ca un element anamorfotic cu funcții narative precise – Phyllis Richardson, *House of Fiction. Great British Houses in Literature and Life,* London, Blackwell, 2017.Opțiunile teoretice s-au diversificat și lectura se îmbogățește prin geocritică, prin numeroase posibilități de a comunica imperceptibil nu doar cu personajele tradiționale, dar și cu unele componente ale contextelui pe care cititorul le ignora pînă nu demult (Westphal, B., Paris, 2007).

În prezenta contribuție, ne propunem să evidențiem, printr-un portret revizuit, cîteva trăsături ficționale ale foii cotidiene, generic denumite ziar. Aceasta oscilează, în paginile literare, ca și în realitate, la granița dintre idilic și mizer, dintre solemn și caricatural, dintre memorabil și obscur. Ca orice personaj, publicația are o voce distinctă, o fizionomie regizată abil, dar coerent, fiind complementară tiparelor comportamentale ale personajelor obișnuite. Diversele modalități de expresivitate, funcțiile narative dezvoltate clarifică faptul că nu poate fi citită întotdeauna doar superficial ca simplă recuzită și nici nu poate fi compromisă narativ prin unilaterala și monovalenta descriere. Publicația, ca personaj, trebuie recitită imaginativ și înstrăinîndu-ne de mimetic. Am sesizat că unii scriitori au demontat mecanisme uzate și au recuperat, subtil și inedit, alte forme ale ziarului, asimilînd-o personajului ca un nou pivot.

Selectiv, ne propunem să comentăm astfel de aspecte, eterogene, dar complementare, încercînd cîteva stop-cadre ale valorificărilor literare ale personajului insolit în operele lui I. L. Caragiale, Liviu Rebreanu și Marin Preda.

În scrierile primului, gazeta este un mahalagiu mental ubicuu. Prin intermediul lui Spiridon (*ONoaptea furtunoasă*) i se alătură lui jupîn Dumitrache pentru ca acesta să afle cum se combate cînd *se scrie adînc*, dînd măsura prostiei, agramatismului, ipocriziei maligne ce domină universul din opera scriitorului. Este, de asemenea, un adjuvant al constrîngerii pentru

BDD-A27945 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:27 UTC)

şantajişti ca Agamiță ori Cațavencu din *O scrisoare pierdută*. *Răcnetul Carpaților* sau orice element din paradigma gazetă à la Caragiale întărește, pentru cititori, liniile psihologice ale moftangiilor, devenind un nod energetic al comicului. Fiind atinsă de o gravă scleroză a limbajului, gazeta e o sinecdocă sau chiar un frate geamăn al lui Mitică / Lache / Smotocea / Amicul X. Gazeta este un personaj care face *crîncenă opoziție* pentru că are șpaltul pătruns de o importanță iluzorie, derivată direct din incultură. Astfel, este o replică din celuloză a lui Leonida Condeescu, eroul schiței *O zi solemnă*. El e singurul conștient și consecvent capabil de a ridica Mizilul, centrul de greutate al neștiinței din vremea școlii, la gradul de importanță bîjbîit cîndva la ora de clasă – capitală de județ. Dar Mizilul devine, într-un gen de reportaj aferent gazetei, capitala uni județ carnavalesc-bucolic în care întîi de toate s-a născut prostia. Mizilul apoteotic e o didascalie originală ce particularizează comicul de caracter al unui tîmpit vanitos. Orașul imaginat este un proiect de Aleph geografic al României caragialiene. Totodată, gazeta este un palimpsest umanizat al impotenței intelectuale, al lipsei de ocupațiune, al diletantismului stînd la masă în berării, transformîndu-se în biletal destinului pe la bîlciul de Moși, dar și recunoscînd dezarmant de sincer retoricofobia: *Aflați-mi, iubiți cititori, o poziție mai dificilă ... decît a unui redactor ... dator să vă dăruiască cîte două coloane de cronică* (*Cronica*). Tot gazeta participă insidios la evenimente mondene pentru că se simte bine cînd reușește să împace toate damele alături de cronicarul Turturel, impunînd *sexului urît* convenția solidă a redingotei sau a fracului (*High Life*). Gazeta este personajul-vocabulă ce se repetă, gîngăvește, tresaltă în platitudini pițigăiat neologice, traducînd oricare alt personaj în caricatură și fiind mereu în contra-timp prin celebra sintagmă *Ei, aș!*

În schimb, scriitorul și gazetarul Caragiale se cufundă în apele adînci ale peisajului jurnalistic pentru că acolo a identificat o sursă de inspirație abisală. Gazeta e muza! Caragiale nu numai că a fost gazetar, dar și-a construit uluitoarea lume comică ficțională pornind de la firimiturile de evenimente relatate în presa timpului – aceasta este opinia demnă de toată atenția a Ioanei Pârvulescu în documentata și incitanta carte *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale.* „Formula lui Caragiale, arta lui poetică este ziarul. Opera sa comică este scrisă pe hîrtie de ziar, alcătuiește o mare gazetă cu toate defectele presei vremii, adunate laolaltă. Aşadar: exista o realitate care era deformată în bună măsură de gazetele epocii. Aceste gazete sunt deformate încă o dată, artistic, de Caragiale" (Pârvulescu; 2011, 17).

În ficțiunea lui Liviu Rebreanu, publicația cotidiană cade în trapa mizantropiei și a caliceniei, reieșind un personaj de fundal mohorît și abătut, un introvertit ce se opune perfect bufonului locvace. Scriitorul însuși era evident foarte interesat de venituri, costuri, datorii, după cum se observă în paginile *Jurnalului*. „M-am dus la *Cartea Românească* de unde am luat 10 000 lei" (Rebreanu; 1984, 212); „Lucrez iar sus pentru economie de lemne" (*Ibidem,* 131); „Din onorariul global de 200 000 lei, prima rată era scadentă la 1 iulie" (*Ibidem,* 260). Alinierea precisă a cifrelor îl determină să îi perceapă și pe confrați din această perspectivă: venitul anual al lui Eugen Lovinescu de 30 000 de lei (în aur!) îl impresionează mai mult decît genialitatea criticului și apreciază că independența financiară îi permite acestuia să nu se preteze la compromisuri (*Cf. Ibidem,* 446). Chiar lectura ziarelor este foarte rar menționată în *Jurnal* și, spre deosebire de starea scrisului și cea a vremii, intră la categoria de activități-bagatele pe care le regretă pentru că îl îndepărtează de manuscrise și de preocupările gospodărești de la Valea Mare, cele din care își cîștigă traiul și întreține familia: „Deși am cam lenevit în pat cu jurnale și alte fleacuri..." (*Ibidem,* 232).

În această situație nu poate fi de mirare că ziarul devine o întruchipare a acutei indigențe din familiile de intelectuali ardeleni. Scăpătarea învățătorului Zaharia Herdelea se încarnează și în ziarul primit prin abonamente de probă, adică fără a plăti nimic: „Astfel, în schimbul unei cărți poștale, au avut ziare aproape un an de zile" (Rebreanu; 1974, 68). De asemenea, în conformitate cu rolul auxiliar al publicațiilor cotidiene în viața romancierului, numeroase personaje nu citesc ziarele, ultimele fiind personaj-mască al patriotismului (preotul

BDD-A27945 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:27 UTC)

Belciug plătește abonamentul, însă „numai spre a dovedi că e bun român" (*Idem*) ori al trufiei (notarul din Jidovița nu citește ziarele primite, ci le folosește la aţîţarea focului).

Într-un alt raport cu acest element al ficțiunii se găsește Titu Herdelea. Personajul este inițial mîndria și speranța familiei de a avea un copil realizat și care să apere concret cauza Ardealului, chiar pe aceea a unirii, prin activități specific intelectuale. Ulterior, cititorul descoperă, dimpotrivă, un comod autoizolat, un submediocru, care întrerupe școala, se pierde în acțiuni-scuză ale ratării sale: e ajutor de notar, publică versuri facile, pleacă la București pentru un viitor în politică și în gazetărie etc. Din punct de vedere narativ, e superficial și constituie un prototip al ratatului care așteaptă un tren ce nu se va opri niciodată în gara iluziilor familiei.

Dacă ar fi avut consistență, personajul Titu ar fi putut concretiza drama loserului, oferind delicii de receptare prin devoalarea amăgirilor cu care se hrănește. El rămîne, din păcate, doar un liant între *Ion* și *Răscoala,* o simplă imagine a Ardealului transplantată în Regat. Cu toate acestea, revista / ziarul ar trebui să fie o cît de mică parte inerentă a sa, funcționînd metonimic. Nimic din toate acestea! Pe lîngă lipsa de profunzime, mai ales în romanul *Răscoala*, se constată că personajul Titu este strict tehnic asociat cu denumiri de publicații care au funcție narativă de „supra-ajutor" (Toolan; 2006, 123). Între Titu și *Foaia Bistriței, Drapelul,* alături de oricare altă denumire jurnalistică, se remarcă o pliere, ca în domeniul publicității, pentru a-l ajuta pe junele ardelean, cel pornit entuziast din căldura casei părintești în care s-a intonat *Deșteaptă-te, române*, să funcționeze drept martor cvasi-credibil în județul Argeș, la moșia lui Iuga. Numai că, spre deosebire de domeniul publicitar, eroul, din ficțiunea lui Rebreanu, nu își ameliorează statutul.

Articolele, despre care declară că visează că le-ar publica - dar „Dacă nu am unde să scriu? " - nu mai sunt obiectele propriu-zise la care se face referire, ci au doar o calitate, „o stare asociată" (*Ibidem,* 124) care „ne pot ajuta să obținem altceva, ceva ce simțim că ne este necesar" (Vestergaard, Schroder; 1985, 29). Această funcție nu operează pentru junele Herdelea care nu realizează nimic, paralizînd din punct de vedere narativ. Revista, pe care, cîndva, Titu o devora în cancelaria notarială, dispare așa cum a fost reprimată mișcarea tărănească din 1907. În capcana realismului, sensul piere, lăsînd doar scheletul semnificantului: „Ai observat, sper, că rubrica tulburărilor țărănești a dispărut aproape complect din ziare?" (Rebreanu; 1977, 444). Revista s-a descompus exasperant de tern, constituind un pandant al personajului.

Marin Preda așază, în universul său ficțional, ziarul pe un raft himeric. Îl transformă, cu ajutorul „glasului schimbat și necunoscut" (Preda; 1975, 112) al lui Ilie Moromete, în ceva ce stă sub semnul imaginației și nu pare a cunoaște imposibilul. Este clar un prilej de desfătare a gîndirii și un mijloc prin care personajul-spirit tutelar tatonează viața și valențele infinite ale meditației. Se știe că un ziar este un obiect „de consum ultra-rapid" (Butor; 1979, 101), înecîndu-se în uitare de îndată ce apare numărul următor. Aproape nimeni nu se gîndește să infirme acest aspect trist al jurnalismului exact așa cum toți sunt de acord că afirmația prin care se pretinde că s-a înțeles o operă este la fel de confuză ca și aceea prin care se revendică înțelegerea unui om. În opinia noastră, se poate medita asupra unui exemplu care pare a contrazice aceste poncife. Rememorînd perioada de creare a *Morometilor*, Marin Preda a recunoscut că s-a concentrat asupra „dramei acelor țărani care nu puteau trăi o schimbare fără să pună sub semnul întrebării însuși înțelesul lumii" (Preda; 1989, 241). Traducătorul acestui înțeles, cel care proiectează sensul pe ecranul minții locuitorilor din Siliștea-Gumești este Ilie Moromete. În celebra scenă, din poiana fierăriei lui Iocan, fiecare român știe, de pe băncile școlii, că poate identifica „universitatea", „banchetul" unor „spirite socratice dedate cu otrava speculației" (Simion; 1978, 420).

Lider intelectual incontestabil, Ilie Moromete, conferă însă, de multe ori, paginilor din *Dimineața* dinamica orizontală a filelor unei narațiuni. Congresul agricol devine ficțiune și

BDD-A27945 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:27 UTC)

forța acestei metamorfoze e tipică pentru o operă de artă. Congresul nu e neapărat eveniment concret, fapt adeverit, ci o componentă a unei intrigi mentale cu un umor atît de logic, încît devine tulburător. Moromete nu citește, ci își povestește gîndirea. El se simte liber absolut în acest tip de narațiune pe care o trăiește, fiind dezinteresat de adevărul exterior („...narațiunea cere ca destinatarul să o vadă ca narațiune" - Toolan, *Ibidem,* 32). Personajul se concentrează asupra fermentului din aluatul frazei („Moromete se opri și rămase cu privirea țintă...") și meditează asupra recenziei discursului regelui precum Borges despre o carte imaginară. Trecut sub tăcere, în comentariile uzuale ori în acelea ale criticilor, este fragmentul de lectură referitor la războiul civil din Spania și tragedia orașului Guernica. Moromete insistă, în stil expresionist, dilatînd durerile războiului și ale memoriei prin explicații mustrătoare („Tu spui asta, Dumitre, ca și cînd toți nemții ar ști ce le-am făcut noi la Mărășești!") și oferă culoare cadrului cu un sentimentalism de romantic („Să trăiască lumea în pace! N-ajunge cît moare pe-acolo?"). La final, precum un narator, el este provocat să continue de către cititorul care ajunge repede la capătul lecturii și consideră perpetuă lumina focarului fanteziei: „Și? Mai departe? Nu-i destul!" (Preda, *Ibidem,* 241).

Duminicile ar fi lipsite de sens fără evenimentul lecturilor ce reușesc să controleze frustrările celor care se adună. Poiana se identifică ușor ca un loc al întîlnirii și al povestirii, precum hanul sadovenian, spațiul al lui Hefaistos-alias Iocan fiind așezat chiar *la o răspîntie de uliți.* Acolo, pentru Moromete, ziarul devine, în răstimpuri, o formă dinamică de literatură.

Nu ne propunem să denaturăm, să impunem o reflecție periculoasă și generalizată cu privire la ziar, ci evidențiem o nuanță a acestuia în mintea iscoditoare a lui Moromete. Desigur că funcția informativă a gazetei este activă pentru *liberalul fracționist,* cum se recomandă lectorul din poiană. El urmărește dezbaterile parlamentare, se interesează îndeosebi de Iorga cel *cu doi creieri* ori așteaptă cu înfrigurare noutățile („Numai că *Mișcarea* nu dădea ... dezbaterile din parlament și Moromete se ducea ... pentru a-l întîlni pe Cocoșilă să le citească în ziarul lui" -Preda: *Ibidem*, 104). Dar mai presus de orice eroul iubește să vadă limpede în străfundul minții sale, îi place să devină conștient de viața lui și a consătenilor-parteneri de dialog. El este neinteresat de aspectele materiale (bancă, fonciire), de cele comerciale (vinderea recoltei) ori de strategiile guvernamentale. Nu vrea să știe cu adevărat cum a fost o ploaie pentru loturile de pămînt. De toate acestea ține cont sau le pune în practică rutinant, așa cum merge la cîmp, se așază la masă, își întîmpină perceptorul – par de la sine înțelese și nu îi produc plăcere. Moromete e fericit cînd stă pe prispă, pe podișcă, în poiană și inventează cu har o specie narativă aparte, o cronică a gîndurilor despre iluziile realității. Și în tot acest timp pare că doar citește ziarul. Această putere creatoare se întrevede în bucata de humă modelată de Din Vasilescu, un portret al adevăratului Moromete, cel singur și liber să trăiască numai cu fantasmele din gîndurile sale. *Fruntea prea mare* are vocația de a desfășura o lume și de a stimula progresia ideilor în scopul unei țesături literarizante supra-individuale și transtemporale. Deasupra ușii fierării, efigia lui Moromete dăruiește literatură vieții, nu invers. Iconografia face mereu referire la „imagine ca ceva ce trebuie interpretat şi citit" (Stoichiță; 2018, 253) – pentru Moromete, ziarul e o alegorie ce îi permite să urmărească, în primul rînd, o poveste imaginară și, în al doilea rînd, faptele perceptibile.

BIBLIOGRAPHY

Blanchot, M., *Spațiul literar,* București, Univers, 1980.
Butor, M., *Repertoriu,* București, Univers, 1979.
Pârvulescu, I., *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale,* București, Humanitas, 2011.
Picon, G., *Funcția lecturii,* București, Univers, 1981.
Preda, M., *Moromeții,* București, Cartea Românească, 1975.
Preda, M., *Creație și morală,* București, Cartea Românească, 1989.

BDD-A27945 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:27 UTC)

Rebereanu. L., *Ion,* Bucureşti, Minerva, 1974.
Rebreanu, L., *Răscoala,* Bucureşti, Minerva, 1977.
Rebreanu, L., *Junal,* I-II, Bucureşti, Minerva, 1984.
Simion, E., *Scriitori români de azi,* vol. I, Bucureşti, Cartea Românească, 1978.
Stoichiţă, V. I., *Imaginea Celuilalt,* Bucureşti, Humanitas, 2017.
Toolan, M., *Narațiunea,* Iași, Editura Universității *Al. I. Cuza,* 2006.
Vestergaard, T., Schroder, N., *The Language of Advertising,* Oxford, Blackwell, 1985.
Westphal, B., *La géocritique. Réel, fiction, espace,* Paris, Minuit, 2007.

BDD-A27945 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:27 UTC)